

Josef Beran a Josef Hlouch – dvě vůdčí osobnosti západočeského katolicismu a jejich společné věznění

Petr KHÁS

Abstract: This paper focuses on two leading figures of West Bohemian Catholicism – Bishop Josef Hlouch and Archbishop Josef Beran. The main part of the text is focused on their joint internment in the years 1952–1963 in the secret government buildings of Růžodol, Myštěves and Paběnice.

Key words: Josef Beran; Josef Hlouch; Catholic Church; political prisoners; Czechoslovakia; Roman Catholic Diocese of České Budějovice; Church history

Úvod

Osobnost kardinála Josefa Berana je neoddiskutovatelně spojena s Plzní a po-
tažmo západočeským regionem. Beran se v Plzni na konci 19. století narodil
a až do svého prvního odchodu do Říma zde i žil. I proto je v Plzni ulice Kar-
dinála Berana. Dům, v němž Beran prožil kus mládí, zdobí jeho busta.^{1]} Západo-
češi se ke „svému“ kardinálovi vždy hrdě hlásili, a to i přesto, že nejvíce ve
známost vešel nejdříve jako pražský arcibiskup a posléze jako nedobrovolný
exulant ve Vatikánu.

Se vztahem Západočechů k Josefu Hlouchovi je to složitější. Česko-
budějovický biskup byl vždy vnímán spíše jako Jihočech. Případně si jej, díky
původu v Lipníku, „přivlastnila“ Vysočina. I on je ale spjat se západočeským
regionem. Do roku 1993 totiž neexistovala plzeňská diecéze a podstatné části
kraje tak spadaly právě pod Hloucha coby českobudějovického biskupa. Bylo
to mimo jiné i Chodsko, coby asi nejvíce religiozní oblast západních Čech.

Oba církevní preláti tak byli, alespoň částí svého života, se západními
Čechami spjati. Byli ale spjati také jeden s druhým. Nejdříve dobrovolně jako
kněží, následně jako biskupové, a tudíž kolegové na stejné úrovni církevní hi-
erarchie. Po komunistickém převratu ale byli spjati i jako vězni. Strávili spolu
možná více času než se svojí pokrevní rodinou. Celkem sedm let spolu oba
biskupové snášeli útrapy izolace a internace. Nejprve v Růžodolu, kam biskupa
Hloucha umístili v době, kdy zde byl kardinál Beran zadržován již rok a půl.
Posléze se společně stěhovali do Myštěvsi. Tam je nakonec rozdělilo Hloucho-
vo podlomené zdraví, kvůli němuž byla jeho internace přerušena. Nicméně,

1] Průčelí domu v Křížkové ulici 1, kde Beran prožil část mládí, zdobí jeho busta z bronzu,
mramoru a žuly. Model vytvořila Marie Uchytílová v roce 1947 a na jeho základě byla busta
v roce 1995 zhotovena. Je doplněna pamětní deskou od Vladimíra Hlavici.

o čtyři a půl roku později se oba opět shledali v Paběnicích, kde spolu nakonec strávili pět let.

Cílem tohoto textu je nejen popsat ony společné roky. Je důležité prozkoumat, kdy, kde, s kým a jak biskupové Beran a Hlouch trávili ona pohnutá léta. Je ale také klíčové pochopit, proč. A k tomu je potřeba jejich internaci zasadit do patřičného kontextu. Jednak do kontextu dobového, protože právě společenské změny v Československu ve druhé polovině 20. století měly na životy obou kněží zásadní vliv. Dále je potřeba také alespoň letmo poznat životní dráhy obou mužů před pobytem v Růžodole, tj. před jejich první společnou internací. Byly to totiž doby, které z nich zformovaly osobnosti, jež se nikdy neprovinily proti svým zásadám, svědomí a vnitřní integritě, byť za to zaplatily ztrátou svobody, domova, zdraví, a nakonec i cenou nejvyšší.

Pokládám ještě za důležité zmínit, že kromě v této práci použitých pramenů, a to ať už ve formě literatury či archiválií (zejména z fondů Archivu bezpečnostních složek), jsou v péči Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích další dokumenty týkající se arcibiskupa Berana. Jedná se zejména o dva archivní depozity (Beran Josef, EL NAD 1107; Beran Josef II, EL NAD 1277), jež jsou vlastnictvím Biskupství plzeňského, resp. Danuše Brabcové-Kavinové, praneteře kardinála Berana.

Josef Beran, od narození po Růžodol

Pozdější kardinál se narodil v Plzni (v Prokopově ulici) v sobotu 29. prosince 1888 jako Josef Jaroslav Beran. Jeho otcem byl učitel, po němž Josef podědil jméno, a jeho matkou Marie, rozená Lindauerová, neteř malíře Bohumíra Lindauera, po níž Josef podědil umělecké nadání (zejména na hudbu a zpěv) a drobnou postavu. Vychodil plzeňskou obecnou školu pro hochy a následně c. k. České státní gymnázium v Husově ulici.^{2]} Během studií na gymnáziu jej přirozeně ovlivňovali jeho učitelé.

Určitý vliv měl na formování Beranovy osobnosti mimo jiné i profesor češtiny a velký chodský spisovatel Jan František Hruška.^{3]} Zásadní pro Beranův život byl ale jiný z jeho gymnaziálních učitelů, a to Alois Kudrnovský.^{4]} Ten totiž Berana přiměl odjet do Říma a studovat kněžský seminář. Sám Beran o kněžské kariéře do té doby příliš neuvažoval. Lákala ho vojenská služba, neboť se mu líbily uniformy studentů kadetky, které po Plzni potkával. Zároveň

2] Bohumil SVOBODA – Jaroslav V. POLC, *Kardinál Josef Beran. Životní příběh velkého vyhnance*, Praha 2008, s. 14–21.

3] Jan František Hruška (1865–1937) byl významným chodským národopiscem, spisovatelem, příbuzným dalšího významného Choda J. Š. Baara a také profesorem plzeňského gymnázia.

4] Alois Kudrnovský (1875–1956) byl český profesor teologie, kněz, spisovatel a Beranův učitel.

velmi vážně uvažoval, že nastoupí na medicínu.⁵¹ Rozhovor s profesorem Kudrnovským ale vše změnil a Josef Beran tak v roce 1907 učinil rozhodnutí odjet do Itálie a nastoupit do kněžského učení.

Do římského semináře vstoupil poslední říjnový den roku 1907 za pontifikátu papeže Pia X.⁶¹ Zpočátku Beran prožíval těžké časy. Trápil ho stesk po domově a také obtížně přivykal italské kuchyni, která mu často způsobovala trávicí potíže.⁷¹ Ve studiích si ale vedl dobře, a proto byl na kněze vysvěcen již ve čtvrtém ročníku studia, přesně 10. června 1911, čili o rok dříve než jeho spolužáci. Studium ukončil roku 1912. Než se coby čerstvý absolvent a kněz navrátil do Čech, setkal se osobně s papežem Piem X. Na toto setkání poté celý život vzpomínal a dle svých slov z něj nejednou čerpal energii, jež byla tolik potřebná v dalších etapách jeho života.

Léto 1912 strávil mladý kněz s rodiči a sourozenci v „Drozdové“⁸¹ u Plzně. Následně byl jmenován kaplanem v Chyši (asi 8 kilometrů východně od Žlutic). Zde se setkal s farní hospodyní, jež podle něj byla vynikajícím příkladem toho, jak má farní hospodyně vykonávat svoji práci a již pak mnohokráté dával za příklad, když psal texty určené právě pro farní hospodyně.⁹¹

V létě roku 1914 vypukla první světová válka. Díky tomu se Josef Beran, toho času už umístěn ve farnosti u Prahy, přestěhoval z Proseku do Michle, kde od 1. září 1914 vykonával funkci kaplana. Zde k jeho povinnostem patřilo také vykonávání kněžské práce v Útulku sv. Josefa pro hluchoněmé v Krči. Beran se zde projevil jako velmi schopný organizátor, o čemž svědčí například fakt, že dokázal pro útlek sehnat štědré finanční dary od movitých dárců. Při té příležitosti se též blíže seznámil s posláním tzv. Školských sester, jež útlek spravovaly. A právě na učitelském ústavu školských sester U sv. Anny v Praze na Novém Městě začal roku 1917 vyučovat. A vyučoval zde až do roku 1929. Od roku 1929 pak přednášel pastorální teologii na teologické fakultě Univerzity Karlovy. Zde se těšil úctě a uznání jak od kolegů, tak od studentů, a i proto jej roku 1932 prosadil tehdejší rektor Arcibiskupského semináře Oto Stanovský jako svého nástupce. V čele semináře poté stál až do roku 1942.

Beran měl již od roku 1939 několik konfliktů s totalitní mocí.¹⁰¹ I proto byl během heydrichiády, ráno po mši 6. června 1942, zatčen. Následovala cesta až příliš důvěrně známá mnoha českým vlastencům: Petschkův palác – Pankrác –

51] Bohumil SVOBODA, *Kardinál Josef Beran*, Praha 1999, s. 6–7.

61] Papež Pius X. (1835–1914), vlastním jménem Giuseppe Melchiorre Sarto, byl v letech 1903–1914 papežem katolické církve. Již za svého života se těšil velké oblibě mezi věřícími, k čemuž dopomohla i jeho dobrosrdečná povaha. V roce 1954 byl prohlášen za svatého.

71] B. SVOBODA – J. V. POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 26.

81] Zřejmě se jedná o chybně uvedený název obce Druztová na severním Plzeňsku, jež se až do roku 1921 jmenovala Druzdová.

91] B. SVOBODA, *Kardinál Josef Beran*, s. 10–11.

101] Odmítl například Němcům odevzdat kostel sv. Vojtěcha.

Terezín – Dachau. Do Dachau přijel Beran vyhublý, ztrápený hladem, výslechy a těžkou manuální prací. Naštěstí se zde ale setkal se svým bývalým studentem Františkem Štverákem,^{11]} jenž nad Beranem v lágru držel ochrannou ruku. Ale ani Štverák nemohl Berana uchránit od hladu, bití, šikany ze strany sadistického kápa nebo od epidemie břišního tyfu.

Po skončení druhé světové války se Beran vrátil do Plzně. Jeho matka tehdy bydlela na Bolevci. Zajímavostí je, že domů cestoval v úplně nové uniformě SS, neboť američtí vojáci dovolili vězňům, aby se oblékli do oblečení z německých armádních skladů. Dne 4. listopadu 1946 byl Beran papežem Piem XII.^{12]} jmenován třiatřicátým arcibiskupem pražským. O deset dní později obdržel od prezidenta Beneše československý válečný kříž a medaili prvního stupně za zásluhy. Beran Beneše naopak ujistil o věrnosti katolického lidu (staro)nové republiky.

Již v roce 1947 se o Berana začaly zajímat komunisty ovládané tajné služby. Máme k dispozici zprávu z 16. prosince 1947, v níž anonymní příslušník StB popisuje své setkání se zdrojem, jenž mu měl podat informace o Beranovi. Zpráva například tvrdí, že Beran ještě nedávno neměl dobré vztahy s Vatikánem, neboť požadoval, aby byly v ČSR slouženy večerní mše, které by mohli navštěvovat pracující. Následně je ale konstatováno, že vztahy se zlepšily a že „*dnes se dokonce uvazuje o tom, že arcibiskup Beran dostane kardinálský klobouk*“. Dnes již víme, že na kardinálský klobouk si Beran musel počkat ještě téměř dvě desetiletí.

Zpráva dále popisuje například vztah Berana k ČSL.^{13]} Zdroj tvrdí, že v nedávné minulosti byly mezi Beranem a lidovou stranou konflikty a že „*strana ČSL měla dokonce vlastního kandidáta na arcibiskupský stolec, na nějž navrhovala opata strahovského kláštera Jarolímka*.“^{14]} Dále je konstatováno, že vztahy mezi Beranem a ČSL se v poslední době zlepšily. Nicméně, dle zprávy,

11] František Štverák (1909–1956) byl český katolický kněz. Stejně jako Beran si před Dachau prošel ještě Pankrácem a Terezínem. Po celou dobu věznění se choval velmi statečně. Po válce svědčil v procesu s válečnými zločinci v Dachau. Po nástupu komunistů k moci byl, opět stejně jako Beran, vězněn. Z vězení si odnesl podlomené zdraví a v srpnu 1956 zemřel.

12] Papež Pius XII. (1876–1958), vlastním jménem Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli, byl v letech 1939–1958 papežem katolické církve. Jeho pontifikát spadá do složitého období druhé světové války a nástupu komunismu v Evropě. Proto jej také provází kontroverzní pověst, zejména stran jeho přístupu k nacismu a fašismu.

13] ČSL neboli Československá strana lidová byla československá křesťansko-demokratická strana, jež vznikla v lednu 1919 sloučením několika katolických stran. V éře první republiky šlo o významnou stranu a hlavní představitelku politického katolicismu v ČSR. Na svoji činnost navázala po roce 1945.

14] Stanislav Bohuslav Jarolímek (1900–1951) byl československý kněz a od roku 1942 opat Strahovského kláštera. V roce 1949 onemocněl rakovinou a většinu času trávil hospitalizován v církevní nemocnici. Zde byl přesto zatčen a odsouzen. Zemřel v roce 1951 ve vězeňské nemocnici.

„Beran nemá rád ani Šrámka ani Hálu^{15]} a je prý snad vůbec proti tomu, aby kněží pracovali v politice“.

Zdroje dále tvrdí, že Beran na nedávném setkání vyzýval kněží, aby kázali opatrně a příliš se nevymezovali proti komunistům. Prý také nebyl proti znárodnění. V závěru byl zmíněn blízký vztah Berana k jezuitskému řádu, jež je ve zprávě uváděn jako „zpravodajský aparát Vatikánu“.^{16]}

Po únoru 1948 jakožto zkušený veřejný činitel záhy pochopil, že soužití s novým režimem bude pro církev velmi složité. Nechtěl ale systém^{17]} provokovat a dát mu tak záminku k perzekucím. I proto odsloužil za nového prezidenta Klementa Gottwalda mši *Te Deum*.^{18]} Komunisté v tlaku na církev a Berana přesto neustávali. Za pomoci alternativní Katolické akce^{19]} a tzv. vlasteneckých (pokrokových) kněží se snažili církev oslabit, vnitřně rozdělit, diskreditovat a paralyzovat. Beran se proti takovým krokům vymezoval.^{20]} Nejen že ostře kritizoval Katolickou akci, ale „odpadlého kněze“ Josefa Plojgara^{21]} dokonce exkomunikoval z církve.

V souvislosti s tím vyšetřovala v srpnu 1948, tedy zhruba půl roku po komunistickém převratu, československá kontrarozvědka události, jež jsou v oficiálních dokumentech nazvány jako „Rozšiřování a vyvěšování závadných letáků“. V tajné zprávě z 27. srpna 1948 se píše, že bylo zjištěno, že „na chrámových dveřích, jakož i veřejně mezi obyvatelstvem jsou rozšiřovány závadné

15] Jan Šrámek (1870–1956) byl československý katolický kněz a politik, první předseda ČSL. V éře první republiky byl několikanásobným ministrem, v letech 1940–1945 byl předsedou čs. exilové vlády v Londýně. Po únorovém převratu se pokusil neúspěšně uprchnout do zahraničí. Následně byl internován a v internaci roku 1956 také zemřel. František Hála (1893–1952) byl československý katolický kněz a politik, rovněž důležitý představitel ČSL a blízký přítel Jana Šrámka. Po roce 1945 se stal ministrem. Následně se po únoru 1948 spolu se Šrámkem neúspěšně pokusil opustit ČSR, byl internován a v internaci v roce 1952 zemřel.

16] Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), Velitelství Státní bezpečnosti Praha, (310-72-39) – (Beran, arcibiskup – informační zprávy).

17] Snahy státu ovlivňovat, ba přímo určovat církevní politiku byly vtěleny do Státního úřadu pro věci církevní (někdy používána zkratka SÚC). Ten fungoval v letech 1949–1956. Jeho prostřednictvím se komunisté více či méně úspěšně snažili kontrolovat církev, zasahovat do jejího vnitřního chodu, případně i zastrašovat, šikanovat, nebo rovnou odstraňovat nepohodlné církevní představitele. Představitelé SÚC disponovali značnou mocí, a i ti nejvyšší církevní činitelé jim byli často vydáni na milost a nemilost.

18] Mše *Te Deum* byla pražským arcibiskupem sloužena v katedrále sv. Víta u příležitosti zvolení nového prezidenta. V případě Klementa Gottwalda bylo velmi překvapující, že Berana o její odsloužení požádal. Podobně překvapující bylo, že Beran žádost přijal. Oba za to byli kritizováni – Beran z katolických a Gottwald z komunistických kruhů.

19] Katolická akce (založena v červnu 1949) byla organizací, v níž se sdružovali kněží loajální komunistickému režimu. Byla alternativou starší Katolické akce (založena 1922), jež sdružovala kněží skutečně loajální katolické církvi.

20] B. SVOBODA – J. V. POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 113.

21] Josef Plojhar (1902–1981) byl československý katolický kněz a jeden z hlavních symbolů lidovecké a katolické prokomunistické kolaborace. V letech 1948–1968 byl ministrem zdravotnictví.

letáky... ve kterých je hrubým a protizákonným způsobem napadán člen čsl. vlády, ministr zdravotnictví P. Antonín (sic!) Plojhar“²². Dle zjištění se mělo jednat o kostely v Praze, Kamenici nad Lipou, Chlumci u Sedlčan, Plané nad Lužnicí, Frýdku, Nové Pace, o bránu kláštera v Broumově a jinde. Dle zprávy tyto letáky „obsahují mnohá nepravdivá tvrzení o ministru zdravotnictví (Plojharovi), který jako ústavní činitel požívá zvláštní zákonné ochrany. Jsou sto ohroziti nejenom jeho čest, ale i vyvolati vůči němu ve veřejném mínění nepřátelskou náladu a odmítavý postoj“²³. Státní orgány následně apelovaly na československé biskupy (včetně biskupa Hloucha), aby zamezili šíření letáků v rámci své diecéze.²⁴

Konflikt mezi komunistickým státním aparátem a Josefem Beranem se tak rozhořel naplno. Čtyři roky po opuštění nacistického lágru a pouhý rok poté, co sloužil mši za Gottwalda, mířil Beran do dalšího totalitního vězení.

Ve zprávě z 10. ledna 1949 kontrarozvědka hlásila, že „bylo zjištěno, že arcibiskup Beran si tajným způsobem, s pomocí jedné cizí legace dopisuje s bývalým generálním sekretářem lidové strany Dr. Klimkem.²⁵ Budiž této věci věnována mimořádná zpravodajská pozornost“²⁶. To jasně dokládá Beranovu spřízněnost s některými představiteli předúnorové ČSL.²⁴

Další spor mezi silovými složkami státu a pražským arcibiskupem proběhl na jaře 1949. Beran se tehdy obrátil na ministra vnitra Noska²⁵ a žádal jej o prošetření namontování odposlouchávacích zařízení na konferenci biskupů v Tatrách. Ve zprávě, již sepsal přímo tehdejší náčelník StB Jindřich Veselý,²⁶ stojí, že „ministr mu (Beranovi) odpoví pravděpodobně zítra asi v tom smyslu, že zahájíme šetření, zda některá cizí tisková agentura tento přístroj do místnosti nenamontovala, protože nalezený mikrofon je švýcarské značky. Žádám proto, abyste o věci nikomu nedávali zprávu a přenechali odpověď ministru Noskovi“²⁷.

22] ABS, Velitelství Státní bezpečnosti Praha, (310-72-33) – (Útoky vedené římsko-katolickou církví proti ministru zdravotnictví Plojharovi a rozšiřované letáky vůči němu a podepsané arcibiskupem pražským). Je poněkud s podivem, že ministr Plojhar je v oficiálních úředních dokumentech opakovaně chybně jmenován jako Antonín.

23] Adolf Klimek (1895–1990) byl československý politik, poválečný poslanec a generální tajemník ČSL. Po únorovém převratu uprchl do zahraničí, kde pomáhal formovat exilovou ČSL. Zemřel v USA.

24] ABS, Velitelství Státní bezpečnosti Praha, (310-72-39) – (Beran, arcibiskup – informační zprávy).

25] Václav Nosek (1892–1955) byl československý komunistický politik a v letech 1945–1953 ministr vnitra. V této pozici pracoval na ovládnutí bezpečnostního aparátu státu komunisty. Zemřel v roce 1955 na rakovinu.

26] Jindřich Veselý (1906–1964) byl československý politik a první šéf StB po únoru 1948 (1948–1950). Pod jeho velením se StB podílela na krutých čistkách a utužování nového režimu. Celý život trpěl psychickými potížemi a v roce 1964 spáchal sebevraždu.

27] ABS, Velitelství Státní bezpečnosti Praha, (310-72-39) – (Beran, arcibiskup – informační zprávy).

V neděli 19. června 1949 se měl konat průvod Božího Těla po Hradčanském náměstí.^{28]} Následná mše vedená Beranem byla narušena členy Lidových milicí, kteří na arcibiskupa bučeli a pískali a snad by se jej pokusili i fyzicky napadnout, kdyby nepřišel rozkaz shora, že takový postup je již příliš a že milicionáři mají zachovat klid. Beran ještě v rámci této mše stihl věřícím sdělit, že „*Katolická akce není katolická a že Katolické noviny nejsou katolické...*“, než byl davem přerušen. Následně byl po mši internován v arcibiskupském paláci s vysvětlením, že toto opatření je přijato pro jeho vlastní bezpečnost.

V návaznosti na to pak v létě 1949 StB rozjela proti Beranovi další, tentokrát mimořádně nechutnou zpravodajskou hru. Informační zpráva ze dne 23. července 1949 má prostý nadpis „*Arcibiskup Beran, kanovník Švec – důvody zatčení*“. Hned v úvodu textu stojí: „*Z důvěryhodných zdrojů obdržel jsem zprávu, že arcibiskup Beran, kanovník Švec a ještě asi 2 preláti byli dodáni do německých koncentračních táborů gestapem ne z důvodů politických, nýbrž pro homosexualitu*“. Následující pasáže dokládají, že se komunisté velmi horlivě snažili tuto vybájenou skutečnost dokázat. Již dříve zmíněný velitel Veselý instruoval své podřízené, aby za účelem získání důkazu důkladně prohledali archivy, nebo vyleschli bývalé příslušníky gestapa či Sicherheitsdienstu. „*Upozorňuji zvláště na materiál, který byl získán výsledkem gestapáka Bobeho,*^{29]} *ve kterém bylo mnoho o tom, proč někteří církevní činitelé byli uvězněni a kde také byly podrobně popsány některé homosexuální aféry naší vysoké církevní hierarchie*“, končí svoji zprávu Veselý.^{30]}

Pro izolaci Berana na arcibiskupství se komunisté zaměřili na paralyzování jeho úřadu. Na úřednická místa dosadili sobě loajální osoby a ty neloajální propustili. Beran byl separován od světa. Tyto aktivity vyvrcholily v březnu 1951, kdy byl kapitulním vikářem pražské arcidiecéze jmenován Antonín Stehlík. Beranova přítomnost na arcibiskupství již nebyla žádoucí, a tak byl 7. března 1951 převezen do Roželova u Rožmitálu.^{31]} Místní lidé ale brzy zjistili, že zde je internován jejich arcibiskup a pokoušeli se jej kontaktovat. Beran byl proto o dva týdny později odvezen do Růžodolu u Liberce.

28] B. SVOBODA, *Kardinál Josef Beran*, s. 26.

29] Franz Werner Bobe (1902–1947) byl německý katolický kněz. Po matce měl český původ. Za druhé světové války působil v Praze a byl velmi aktivním konfidentem gestapa. Zprávy podával téměř na denní bázi. Často při tom porušoval zpovědní tajemství. Přímou či nepřímou se podílel na smrti desítek lidí. Za své činy byl v roce 1947 popraven. Veselý byl nicméně zjevně ochoten Bobeho výpověď použít, pokud by mu pomohla diskreditovat buď Berana, nebo jiné představitele kléru.

30] ABS, Velitelství Státní bezpečnosti Praha, (310-72-39) – (Beran, arcibiskup – informační zprávy).

31] V Roželově se nacházelo letní sídlo arcibiskupů, tzv. roželovský zámček, jenž vznikl rozšířením a přestavbou původní hájovny. V 50. letech zde byli komunisty vězněni přední představitelé československého kléru, a to kromě Berana také Jan Šrámek, František Hála nebo Karel Skoupy.

Josef Hlouch, od narození po Růžodol

Josef Hlouch se narodil 26. března 1902 v obci Lipník, asi 10 kilometrů jiho-východně od Třebíče. Byl pátým dítětem z celkových třinácti, nicméně čtyři jeho sourozenci zemřeli v dětském věku.^{32]} Dospělosti se tak dožil jen Josef, jeho tři bratři a pět sester. Jeho otcem byl rolník Jakub Hlouch a matkou Marie Ošmerová. Rodina si sice po materiální stránce nežila vyloženě špatně, rodinné hospodářství Hlouchových patřilo k těm středně velkými, nicméně o žádném blahobytu nemohla být rovněž řeč. Jisté naopak je, že co Hlouchovi neměli na majetku, to doháněli ve víře. Byli rodinou velmi zbožnou. I proto možná překvapí, že na obecné škole v Lipníku dostal malý Josef z náboženství trojku.^{33]} Hlouchovi ale vyznávali spíše praktický přístup k víře (jenž mimo jiné zahrnoval i spoustu náboženských poutí) než teoretické znalosti.

Po dvou letech na lipnické obecné škole začal Josef chodit do školy v Hrotovicích, jež leží asi 15 kilometrů východně od Lipníku. Následně pokračoval na Arcibiskupské gymnázium v Olomouci. Pro silně věřícího mladíka šlo o logickou volbu a trojka z náboženství už byla dávno zapomenuta. Po gymnáziu proto pokračoval na kněžský seminář v Olomouci. Na ten nastoupil v roce 1922. Kněžské svěcení přijal 5. července 1926 od tehdejšího olomouckého arcibiskupa Leopolda Prečana.^{34]} Mezi jeho první kněžská působišťe patřila v zásadě místa v okolí Olomouce – Spálov, Kladky u Prostějova, Jesenec, Brantice u Krnova – aby nakonec v roce 1928 trvaleji zakotvil v Olomouci–Hodolanech.

Krátke poté začala i spisovatelská kariéra Josefa Hloucha. V roce 1934 mu vyšla kniha *Problém odpadu od církve*, v roce 1940 pak dílo s názvem *Konverse a konvertité*.^{35]} Z výše uvedeného je patrné, že problematika změny konfese či vůbec odluky od církve Hloucha zajímala. A že nezůstalo jen u zájmu teoretického, lze doložit tím, že během své služby v Hodolanech přivedl zpět do katolických lavic na čtyři stovky konvertitů.

V roce 1934 začal Hlouch vyučovat na bohoslovecké fakultě univerzity v Olomouci. Byla to logická volba, neboť bylo patrné, že mladý kněz je nadán nejen inteligencí, ale i schopností dobře mluvit a psát. V listopadu téhož roku získal doktorát z teologie. Ve stejné době byl Josef Beran již dva roky rektorem arcibiskupského semináře v Praze, takže v této době oba kombinovali svá kněžská povolání s akademickou profesí. Hlouch stihl do uzavření českých vysokých škol nacisty (17. listopadu 1939) ještě habilitovat, tím ale jeho akademická dráha na čas skončila.

32] Martin WEIS, *Josef Hlouch. Pastýř a homiletik*, Praha 2016, s. 13.

33] M. WEIS, *Josef Hlouch*, s. 15.

34] Leopold Prečan (1866–1947) byl olomouckým arcibiskupem, metropolitou moravským (1923–1947), velkým propagátorem katolicismu a jednou z největších církevních osobností na Moravě v meziválečném období.

35] M. WEIS, *Josef Hlouch*, s. 16.

Osudy Josefa Hloucha během druhé světové války nejsou tak pohnuté a barvitě jako ty Beranovy. Díky tomu, že Hlouch nebyl natolik veřejně znám, mohl dál kázat a nevystavoval se případnému konfliktu s totalitní mocí.

Po skončení války se vrátil do univerzitní sféry a už 1. října 1945 byl jmenován řádným profesorem bohoslovecké fakulty v Olomouci. Hlouchova profesní hvězda stoupala i nadále. O dva roky později, 7. září 1947, jej papež Pius XII. (tentýž papež, jenž jmenoval Berana pražským arcibiskupem) jmenoval budějovickým biskupem. Zde navázal na svoji praxi z válečných dob, kdy často a rád pořádal bohoslužby a jiné pobožnosti jak pro vyšší vrstvy společnosti, tak pro dělnictvo.^{36]} Díky tomu byl Hlouch brzy velmi populárním biskupem. Jako člověk z prostých venkovských poměrů se neštětil navštěvovat ani továrny nebo třeba fotbalová hřiště, kde dokonce na žádost sportovců provedl i čestný výkop před zápasem.

Tato výraznost s sebou ale nesla i rizika. A to zejména po nástupu totality v únoru 1948. Komunistům nebyl pohodlný biskup, jenž měl takový vliv na „jejich“ dělníky a který se těšil úctě a oblibě u širokých vrstev obyvatelstva. A to i přesto, že ještě počátkem léta 1949 řadila státní moc Hloucha k umírněným představitelům kléru, kteří nevyhledávali konflikt se systémem.^{37]} To se ale mělo záhy změnit. Jakkoliv se totiž Hlouch v prvních týdnech a měsících po únoru 1948 snažil být smířlivý vůči novému režimu, proticírkevní ataky ze strany komunistů nakonec biskupa radikalizovaly.^{38]}

Důležité je nicméně poznamenat, že Josef Hlouch se ocitl v hledáčku československé kontrarozvědky ještě před únorovým pučem. To lze doložit například zprávou o jeho prošetření, jež je datována na 11. června 1947 a již si nechal zpracovat tehdejší ministr vnitra Nosek. Zpráva obsahuje stručné shrnutí Hlouchova života, základní matriční údaje o něm a jeho rodině a věnuje se také Hlouchově působení během nacistické okupace. Zde je konstatováno, že „*ThDr. Josef Hlouch byl za doby okupace považován ve svém širokém okolí vždy za dobrého Čecha a jeho kázání byla většinou dvojsmyslná, v nichž povzbuzoval a šířil tak mezi českými věřícími důvěru v lepší zítřek, takže byl Němci nenáviděn*“. Zpráva dále informuje, že Hlouch „*do politiky dosud nezasahuje, je velmi bystrý, chytrý, avšak při tom prostý. Ve svém okolí je velmi oblíben pro svou tichou a nenáročnou povahu. Kdyby využil svých schopností v politice, dosáhl by v ní velkých úspěchů*“. V závěru hlášení pak nalezneme i tuto bizarně bulvární informaci: „*Mezi lidem se mluví, že je synem zemřelého arcibiskupa Prečana, ačkoliv tuto zprávu možno považovat za klep*“.^{39]}

36] Hlouch tak činil dle svého hesla: „*Neboť z chudoby jsem vyšel a chudobu si navždy zamiloval.*“

37] Petra GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, Sborník archivu bezpečnostních složek 10, č. 1, 2012, s. 173–174.

38] Jaroslav ŠEBEK, *Církevní a politické souvislosti života Josefa Hloucha*, *Studia Theologica* 15, č. 3, 2013, s. 182.

39] ABS, Velitelství Státní bezpečnosti Praha, (310-72-36) – (ThDr. Hlouch Josef – prošetření).

Počátkem léta 1949 byl do biskupské konzistoře^{40]} dosazen vládní zmocněnec. Hlouch tak reálně nemohl vykonávat svůj úřad, neboť tento zmocněnec konzistoř zcela ovládl a právoplatný (dokonce i dle tehdejšího práva) biskup nad ní ztratil kontrolu. Hlouch se toto snažil reklamovat v dopise Alexeji Čepičkovi,^{41]} leč marně. Pokud k této skutečnosti přičteme Hlouchovo rozčarování z existence Katolické akce či z počínání kněží, jako byl Josef Plojhar, šlo zřejmě o pověstnou poslední kapku, jež biskupa definitivně zneprátelila s novým režimem. Během pár měsíců se tak z „umírněného biskupa“ stal nepřítel státu, jehož bylo třeba bedlivě hlídat.

V praxi se tak dělo nejpozději od začátku roku 1950, kdy začala Státní bezpečnost biskupa sledovat. Od dubna téhož roku byl pak Hlouch držen v přísném domácím vězení v budově biskupství tak, aby byla zajištěna jeho úplná izolace. Dále na něj byl činěn hrubý nátlak ze strany představitelů KSČ a státní správy, aby kupříkladu vyhověl jejich personálním požadavkům a jmenoval na příslušná místa osoby loajální režimu. Hlouch se ale nechtěl podrobit a i přesto, že se nátlak podepisoval na jeho zdraví, tyto snahy zatvrzele odmítal. Proto se stát rozhodl vůči odbojnému biskupovi přitvrdit.^{42]}

Vztah mezi Hlouchem a státem se dále vyostřoval a na jaře roku 1952 komunisté přikročili k razantní akci. Poté, co vygradoval spor o jmenování církevních činovníků loajálních režimu, dospěli příslušní státní činitelé k závěru, že je nutno Hloucha z biskupského paláce odvézt a internovat jej někde, kde mu bude znemožněn jak fyzický, tak písemný styk s vnějším světem.

„Akce H“ byla naplánována na konec března 1952. Hlouch byl odvezen do Kadaně. Komunisté neponechali nic náhodě: církevní tajemníci^{43]} bedlivě sledovali nálady na Českobudějovicku a vše pečlivě hlásili na příslušná místa. Vše ale proběhlo z pohledu režimu bez problémů a Hlouchovo odstranění z úřadu nevyvolalo mezi lidmi žádné pozdvižení, a to částečně proto, že díky biskupově nucené domácí izolaci se velká část kněží i prostých věřících stejně dávno domnívala, že Hlouch v Českých Budějovicích nepobývá a je držen někde mimo diecézi.

Do místa své první internace mimo diecézi, do kláštera Čtrnácti svatých pomocníků v Kadani,^{44]} dorazil biskup Hlouch někdy v noci z 29. na 30. března

40] Konzistoř, diecézní kurie či jen kurie je ústředním úřadem dané diecéze, jež je podřízena příslušnému biskupovi, který jejím prostřednictvím technicky vykonává svůj úřad. Úřednictvo a zázemí kurie je k dispozici biskupovi a bez něj je správa kurie krajně komplikovaná, ba nemožná. I proto se komunisté často nejdříve snažili paralyzovat úřednictvo kurie, čímž byl příslušný biskup de facto bezmocný.

41] Alexej Čepička (1910–1990) byl československý voják, komunistický politik, zeť Klementa Gottwalda a několikanásobný ministr. V letech 1948–1950 byl ministrem spravedlnosti a souběžně také šéfem Státního úřadu pro věci církevní, proto mu biskup Hlouch adresoval své stížnosti.

42] M. WEIS, *Josef Hlouch*, s. 21–23.

43] Církevní tajemníci existovali při krajských a okresních národních výborech. Jejich úkolem bylo kontrolovat působení církve ve svěceném obvodu.

44] Klášter byl založen roku 1473 a sloužil řádu františkánů. V roce 1950 byl v rámci komunistické

1952.^{45]} Doprovod mu dělaly dvě řádové sestry, Fidelis a Blanka. V Kadani pobýval Hlouch do září 1952.^{46]} Svě dny trávil především psaním teologických textů, neboť mu byl vězniteli propůjčen psací stroj. Byl samozřejmě zcela izolován a nesměl se setkat ani se svými biologickými sestrami Anežkou a Anastázií, které se do Kadaně vydaly v naději, že se jim podaří bratra alespoň zahlédnout.

V září 1952 se Hlouch opět nuceně stěhoval. Tentokrát do Růžodolu u Liberce, kde již pobýval arcibiskup Beran.

„Trpí, trpí, trpí!“^{47]} – Růžodol

Růžodol byl původně samostatnou menší obcí na západním okraji Liberce. V časech první republiky se jednalo o typicky severočeské, národnostně smíšené město, kde z tehdejších šesti tisíc obyvatel tvořili Němci asi čtyřicet procent (německý název zněl Rosenthal). První část obce se připojila k Liberci již v roce 1939, zbytek pak ve 40. letech.^{48]} Po válce došlo k odsunu německých obyvatel z pohraničí, jejich domy ale na místě zůstaly. Stejně tak vila majitele slévárny Josefa Broscheho, jež stála na konci Nové ulice v Růžodolu.^{49]} Jednalo se o poměrně rozlehlou vilu s přízemím, jedním patrem a menším podkrovím. Horní patro bylo obloženo dřevem v německém venkovském stylu. K vile náležela též rozlehlá zahrada a ovocný sad, v němž byla budova poněkud „utopená“, což perfektně vyhovovalo účelům.^{50]} Právě sem totiž byli internováni Josef Hlouch a Josef Beran.

Před příjezdem internovaných kněží byl objekt ještě dále upraven. Došlo k zamřížování oken a do areálu byla umístěna ostraha.^{51]} Zamřížovaná okna bylo zakázáno otevírat i byt jen k vyvětrání. V místnostech tak bylo zejména v létě nesnesitelné vedro a dusno. Hlouch s Beranem byli také neustále kontrolováni a odposloucháváni. Josef Beran po letech pro Rádio Vatikán vzpomínal, že jej čas od času z růžodolské vily odvezli a on po návratu objevil v různých místnostech místa čerstvě zatřená cementem, do nichž příslušníci StB předtím instalovali odposlouchávací zařízení.^{52]}

Akce K uzavřen a v době příjezdu Josefa Hloucha tak byl již opuštěn.

45] František KOLOUCH, *Internace biskupa Josefa Hloucha*, Studia Theologica 15, č. 3, 2013, s. 204.

46] Eva ŠRAJEROVÁ, *Československý biskup ThDr. Josef Hlouch*, České Budějovice 1997, s. 18–19.

47] B. SVOBODA – J. V. POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 214. Odpověď jistě řádové sestry na otázku, co dělá arcibiskup v izolaci.

48] František KOLOUCH, *Internace biskupů*, Praha 2018, s. 103.

49] Broschova vila posléze přešla pod správu StB a v roce 1969 byla zbořena, protože se rozšiřovalo liberecké letiště. Nová ulice je na pomezí dnešních libereckých čtvrtí Růžodol I a Františkov.

50] František KOLOUCH, *Internace. Věznění a izolace českých biskupů římskokatolické církve v době komunistické totality*, Praha 2021, s. 92.

51] Ostrahu areálu měli na starosti příslušníci krajského velitelství (KV) StB Liberec.

52] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 94–95.

Co se týká sadu a zahrady, tak ty směli oba internovaní biskupové využívat k procházkám, ale jen na jednu hodinu denně. Vše samozřejmě za neustálé kontroly dozorců. Díky těmto přísným opatřením se podařilo pobyt biskupů v Růžodolu zcela utajit před místní veřejností.

Josef Beran byl do Růžodolu přivezen již 2. dubna 1951, čili rok a půl před biskupem Hlouchem (2. září 1952). Příjezdem českobudějovického biskupa se poměry v růžodolské vile o něco zlepšily. Do té doby měl biskup Beran zakázán denní tisk a korespondenci. Po září 1952 směli oba kněží psát dopisy rodině, byť korespondence byla samozřejmě čtena a kontrolována a procházela Prahou, aby adresáti nemohli vystopovat místo pobytu odesílatelů.

Velkým problémem byl též hlad, jímž Beran (a zpočátku svého pobytu i Hlouch) trpěl. To nezlepšilo ani povolení přijímat balíky z domova, neb tyto se často zdržely a případné potraviny v nich uložené tak dorazily už zkažené. Případně strážci tyto balíky určené biskupům jednoduše vykradli.^{53]} Příslušníci StB, kteří měli na starost ostrahu areálu, se chodili stravovat do jídelny do Liberce. Posléze ale zjistili, že jedna z přítomných řádových sester^{54]} velmi dobře vaří, a tak došlo k dohodě, že se jak strážci, tak oba kněží budou stravovat společně.

Během pobytu Josefa Berana v růžodolské vile vůči němu liberecká StB také připravila provokační akci.^{55]} Jejím cílem bylo buď přímo nafilmovat milostný akt mezi pražským arcibiskupem a sestrou Mladou, nebo alespoň pořídit takové fotografie, z nichž by bylo možno vytvořit fotomontáž. Příslušníci státní bezpečnosti se pro tento účel vybavili kvalitními fotoaparáty a kamerami, zřídili si pozorovací stanoviště na stromě v zahradě a u oken Beranova pokoje zbudovali plošinu, na níž byl umístěn estébák s kamerou. Strážci věděli, že sestra Mlada chodí Beranovi každý večer do jeho pokoje ošetřovat kýlu. Těsně předtím tak nasypali jeptišce i arcibiskupovi do pití silné afrodiziakum Yohimbin a doufali, že získají kompromitující materiál. Akce ale skončila fiaskem, neboť Beran i Mlada tušili, že se něco chystá a příslušníka StB s kamerou na plošinu za oknem přistihli.^{56]}

„Akce Josef“ nebyla ani zdaleka jediným druhem šikany, kterou musel Josef Beran ze strany StB snášet. Je například známo, že jistý dozorce si liboval v tom, že Berana uprostřed noci násilím budil, svítil mu baterkou do obličeje

53] B. SVOBODA – J. V. POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 213.

54] Jednalo se o jednu ze tří jeptišek, jež byly do Růžodolu umístěny s arcibiskupem Beranem. Byly jimi sestra Mlada (Miroslava Nevrlá, 1916–1987), sestra Konráda (Anna Czepegyová, 1915–1984) a Eugenie Procházková. Co se týká sester Blanky a Fidelis, jež předtím doprovázely biskupa Hloucha, tak ty zůstaly v Kadani a do Růžodolu neodcestovaly.

55] Stanislava VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce. Životopis Josefa kardinála Berana*, Brno – Praha 2018, s. 253.

56] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 97–98.

a pak beze slova jeho ložnici opět opustil.^{57]} I přesto kupříkladu Josef Plojhar proklašoval, že má Beran „fešácký kriminál“.^{58]}

Biskup Josef Hlouch odnesl nátlak a věznění zdravotními potížemi. Stěžoval si svým vězňitelům, že se necítí dobře a ti jej nakonec nechali 10. listopadu 1952 odvézt do pražské Ústřední vojenské nemocnice. Z tehdejší lékařské zprávy si můžeme udělat obrázek o biskupově zdravotním stavu. Hlouch uvedl výšku 176 centimetrů, váhu 75,5 kilogramu. Tlak mu byl naměřen 200/110, čili poměrně značná hypertenze. Ve zprávě dále stojí, že si pacient stěžuje na „*bolesti hlavy, nespavost, bolesti srdce svíravého rázu*“. Trpěl rovněž závratěmi, pocitem chvění zraku, častou únavou a po námaze mu bušilo srdce. To vše bylo doprovázeno pocením rukou a bolestmi za hrudní kostí.

Na základě toho byla Hlouchovi provedena skiaskopie (rentgen) hrudníku, vyšetření EKG, ORL vyšetření, vyšetření chrupu a další. Z uvedeného je patrné, že režim dobře chápal, že případné Hlouchovo úmrtí v internaci by nevrhalo na československé úřady pozitivní světlo. Pražští specialisté sezdali, že biskupův zdravotní stav není dobrý. Do lékařské zprávy napsali, že „*choroba vyžaduje léčení, šetření před fyzickou a psychickou námahou a sanaci chrupu*“. Hlouch byl přesto převezen zpět do Růžodolu a režim mu nebyl nikterak upraven.

Myštěves

Obec Myštěves se nachází asi 70 kilometrů jihovýchodně od Růžodolu v okrese Hradec Králové. Dominantou jejího okolí je novobarokní zámek Blažkov, zvaný též Blažkovický hrad. Zámek má obdélníkový půdorys, obytné přízemí a první patro. V levé části přízemku se nachází prosklená zimní zahrada, na střeše terasa. Součástí areálu je park, rybník Mozourník a lesík. Zámeček se nachází necelý kilometr od obce.

V roce 1901 panství zakoupil rytíř Gaston Ritter von Mallmann a zdejší sídlo kompletně zrenovoval. Rekonstrukce Mallmanna ale finančně vyčerpala a zámeček tak musel být zastaven bance, která jej v roce 1913 prodala MUDr. Václavu Piřhovi, jenž jej spolu se svojí manželkou Hermínou využíval k reprezentačním účelům.^{59]} V roce 1950 byl zámeček rodině znárodněn. V 70. letech objekt spravovala Československá televize jako své rekreační a školící centrum a po roce 1989 byl vrácen rodině Piřhů. Dnes je z něj golfový areál.

57] B. SVOBODA – J. V. POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 214.

58] Stanislava VODIČKOVÁ, *At si Berana vezmou, doma je nebezpečný*, Paměť a dějiny 2, č. 4, 2008, s. 96.

59] MUDr. Václav Piřha (1865–1922) byl významný český lékař, profesor porodnictví a gynekologie a zakladatel Ústavu pro matku a dítě v Podolí. Po Piřhově smrti bydlela na myštěvském zámku jeho manželka Hermína, a to až do roku 1950.

V 50. letech sloužil zámeček Blažkov jako objekt pro internaci zvláštních osob. Tak se zde 17. dubna 1953 ocitli biskupové Hlouch a Beran.^{60]} Asi dva týdny po nich ještě dorazil brněnský biskup Karel Skoupý^{61]} a o další týden později rožňavský biskup Róbert Pobožný.^{62]}

V době příjezdu biskupů spadal areál zámečku pod KS StB Hradec Králové. Ta po znárodnění objekt oplotila dvojitým, třímetrovým plotem a přivezla strážní psi. Ve sklepení zřídila cely a výslechové místnosti a zamřížovala okna. Okna byla dále zatemněna a internované osoby měly přísný zákaz je otevírat. Areál byl osvětlen silným elektrickým světlem. Velitelem objektu byl František Zita,^{63]} bývalý velitel KV StB Jihlava, který byl nechvalně znám v souvislosti s událostmi v Babicích^{64]} a únosem a následným umučením pátera Josefa Toufara.

Samotný pobyt biskupů v Myštěvsi provázely přibližně stejné potíže jako jejich pobyt v Růžodolu. Trápil je zejména nedostatek jídla a vody, nemožnost větrat pokoje, zima, omezení pohybu a všudypřítomný dohled ze strany jejich vězňitelů, včetně čtení pošty a její přeposílání přes Prahu, aby místo pobytu biskupů zůstalo neznámé.^{65]} Po nějakou dobu jim alespoň byla povolena četba Rudého práva. Biskupové se rovněž směli setkat se svojí rodinou, a to čtyřikrát ročně v budově Ministerstva vnitra v Praze.

Místo svého pobytu neznali ani sami biskupové a jejich doprovod.^{66]} Když byli převáženi z Růžodolu, byli oba kněží ve voze ukryti pod dekami.

60] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 99.

61] Karel Skoupý (1886–1972) byl český teolog a v letech 1946–1972 brněnský biskup. Po únoru 1948 se dostal do střetu se státem. Internován byl od roku 1950, z internace propuštěn v roce 1963. V roce 1968 se dostal krátce zpět do biskupského úřadu. Zemřel v roce 1972

62] Róbert Pobožný (1890–1972) byl slovenský teolog a fakticky rožňavský biskup. V 50. letech byl internován. V letech 1963–1965 se účastnil II. vatikánského koncilu. Po svém návratu se zasadil o to, aby se na Slovensku nově sloužily mše právě podle vzoru II. koncilu. Zemřel v roce 1972.

63] František Zita (1919–1995) byl kariérní příslušník StB. Narodil se do chudých poměrů v Novém Veselí, jeho otec brzy zemřel a Zita zřejmě ani nedokončil kolářské učiliště. Již ve 30. letech vstoupil do KSČ a zapojil se do odboje, za což byl nacisty vězněn. Po válce udělal rychlou kariéru u StB, když vystřídal několik pozic v rámci státního aparátu, hlavně ve středních a severních Čechách. Osudným se mu stal vztah k ženám. V roce 1953 navázal milostný poměr s manželkou jiného funkcionáře, za což byl vyhozen z pozice šéfa KV StB Jihlava. Byl degradován a vyloučen z KSČ, následně byl ale kvůli svým nesporným „kvalitám“ a vhodnému ideovému profilu jmenován velitelem objektu Myštěves. Zemřel v Jihlavě v roce 1995. Portrét Františka Zity přehledně zpracoval Hubert Ondra ve své bakalářské práci „*Sonda do vývoje Státní bezpečnosti v Jihlavském kraji v letech 1948–1960**“, již odevzdával v roce 2011 na FF MU v Brně.

64] Případem Babice se rozumí události ve stejnojmenné obci na Třebíčsku, kde byli v červenci 1951 zastřeleni tři funkcionáři MNV. Podle StB čin provedla protistátní skupina. Podle novějších zjištění mohlo jít ale o provokaci StB, s cílem zajistit záminku k vykonstruovaným procesům. V rámci procesů bylo následně odsouzeno celkem 107 osob k souhrnnému trestu 1375 let a 11 trestům smrti.

65] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 265.

66] Doprovod biskupů v Myštěvsi tvořily tři řádové sestry: Zdislava (Marie Benešová) a Felicitas (Aloisie Bařínková), obě z Kongregace Nejsvětější svátosti, a Fides (Karolína Dostálová) z Kongregace Milosrdných sester III. řádu sv. Františka.

Částečně proto, aby je neviděl nikdo zvenčí, zčásti proto, aby ztratili orientaci. Biskup Beran ale jednou při procházce po areálu zahlédl cisternu s vodou, na níž byl nápis „Vašina – Myštěves“. Následně si v zámecké knihovně dohledal dle mapy, kde se nachází.^{67]}

V souvislosti s pobytem Josefa Berana v Myštěvsi zmiňují některé prameny^{68]} případ řádové sestry, která se zde měla k arcibiskupovi chovat velmi nevhodně, neboť údajně předtím z řádu vystoupila a nechala se zlákat ke spolupráci s policií. Údajně měla Berana týrat hladem a přehlížením. Prameny nicméně neuvádějí, o kterou „padlou“ sestru se mělo jednat. Je velmi nepravděpodobné, že by šlo o některou z trojice Zdislava, Felicitas nebo Fides. Sestry Felicitas a Fides zřejmě řád opustily, nicméně stalo se tak až v roce 1957, tedy v době, kdy Beranův pobyt v Myštěvsi skončil. Beran spolu s Hlouchem opustili zámeček těsně před Vánocemi 1957. Je krajně pravděpodobné, že Felicitas a Fides vystoupily z řádu až poté, dost možná právě v reakci na odchod biskupů.

Na pobyt v Myštěvsi vzpomínala po letech i jedna ze řeholnic, sestra Zdislava, kterou StB k odjezdu na zámeček donutila násilím v roce 1953. Zde se následně až do prosince 1957 o internované biskupy starala.^{69]} „*Vstoupili jsme po úzkých dřevěných schodech do druhého patra. Opět prázdné místnosti. Až v poslední místnosti, která sloužila jako kaple, klečeli dva biskupové. I když jsem je nepoznala, přece jen jsem měla radost, že mne zbaví mých průvodců. Když jsme vstoupili, páni biskupové hned vstali. Pana biskupa budějovického jsem hned nepoznala. Znala jsem pana biskupa Hloucha jen z obrázků. Nyní měl vlasy přistřižené na ježka a byl šedivý. Druhý, pan arcibiskup Beran, kterého jsem vůbec nepoznala, mne hned srdečně přivítal a hned se mne ujal. Půjčil mi ručník a další toaletní potřeby, ale hlavně svetr, poněvadž se tam netopilo a byla ještě zima*“, vyprávěla sestra Zdislava.^{70]}

Na návštěvy svého strýce v budově Ministerstva vnitra v Praze vzpomínala i Anna Zbořilová, neteř biskupa Hloucha: „*Povolené návštěvy probíhaly v sobotu ve 14 hodin na ministerstvu vnitra v Praze a průběh byl vždy stejný. Nejdříve přijelo nákladní auto, vyskákali vojáci se zbraněmi a rozestavěli se po obou stranách schodiště. Pak příbuzní odevzdali doklady a byli uvedeni do další místnosti, kde byl dlouhý stůl a židle. Po nějaké době strýce přivedli. Někdy se podařilo mu pod stolem podstrčit zmačkaný lístek, kde byly napsány přezdívký jeho blízkých, o které měl strýc největší starost. Když jsme pak napsali, že Míla odjela na léčení nebo že Bětka už je z lázni doma, pochopil, o co jde*“.^{71]}

67] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 102–107.

68] O tomto případu se na stranách 215–216 zmiňuje kniha Bohumila Svobody a Jaroslava V. Polce nazvaná *Kardinál Josef Beran, životní příběh velkého vyhnance*. O téže nehodné sestře se píše na straně 28 v útlé knížečce *Kardinál Josef Beran*, již v roce 1999 vydalo Arcibiskupství pražské a jež zjevně z předchozí knihy vychází.

69] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 261–262.

70] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 110.

71] Tamtéž, s. 112.

Během internace v Myštěvsi se u biskupa Hloucha nadále prohlubovaly jeho zdravotní potíže. V důsledku stresu a psychického vyčerpání se opět objevovaly bolesti hlavy, tlak na hrudi, pocení a nespavost. Velmi se zhoršil biskupův zrak. Léky, které mu byly do internace zaslány, chodily pozdě.^{72]} Na počátku listopadu 1953 si biskupova podlomeného zdraví všimli rodinní příslušníci během jedné z návštěv v budově Ministerstva vnitra. Rozhodli se požádat dopisem přímo prezidenta Zápotockého, zda by nebylo možno pro internovaného biskupa něco udělat. Záležitost přešla na Jaroslava Havelku,^{73]} který byl v duchu nastupující éry destalinizace ochoten ke kompromisu.

Havelka jednal v květnu 1954 povolil převést biskupa Hloucha k vyšetření do Dětské fakultní nemocnice v Praze.^{74]} Biskup si o nočním přesunu sanitkou z Myštěvsi do Prahy udělal záznam do deníku: „*Ulehám do sanitky, ale auto snad nemá per, hrozně to tříská, tak si musím sednout. Cestou v noční temnotě ke mně přisedl jeden z našich strážců. Zdá se dobrý člověk. Srdce mi vynechává a cesta tak hrozná, nemohu se dočkat Prahy. Přijeli jsme před půlnocí. Nesou mně na nosítkách, ač jsem chtěl jít. Přikryli mi i tvář, jako mrtvole, asi aby mne nikdo nepoznal. Ale kdo mně pozná, když je hluboká noc a jsme patrně na infekčním oddělení dětské nemocnice, kde je oddělení pro vězně. Tak končí 1. máj 1954, nejsmutnější v mém životě.*“^{75]}

Jaroslav Havelka zároveň navrhl Hlouchovi možnost dalšího postupu – bude-li Hlouch „rozumný“ a přistoupí-li na možnost, že bude svůj úřad vykonávat v souladu se státní církevní politikou, může se vrátit zpět do Českých Budějovic a pokračovat v biskupském poslání. Případně může odejít na penzi. V listopadu 1954 byla biskupu Hlouchovi ukončena internace. Převzít diecézi a řídit ji dle „státní linie“ nicméně odmítl. Bylo mu proto zakázáno vrátit se do Budějovic. Původně bylo určeno, že bude pobývat v některém charitním domě, aby se léčil, ale zároveň aby byl stále izolován od okolí. Hlouch nakonec odjel ke svému bratru do Brna,^{76]} kde se jeho zdravotní stav začal zlepšovat.^{77]}

72] F. KOLOUCH, *Internace Hloucha*, s. 209.

73] Jaroslav Havelka (1917–2005) byl československý politik, původně člen ČSSD, následně přešel ke KSČ. Ve volbách 1948 byl zvolen poslancem za ČSSD ve volebním kraji České Budějovice, tj. v Hlouchově diecézi. V letech 1953–1956 byl předsedou Státního úřadu pro věci církevní.

74] Dětská FN stála v Praze na Karlově. V roce 1972 byla budova zbořena v souvislosti s výstavbou Nuselského mostu a dětská oddělení přesunuta do Motola. Hlouch byl v Dětské FN od noci z 1. na 2. května 1954 do 5. května 1954, kdy byl přemístěn za účelem dalších vyšetření do Ústřední vojenské nemocnice.

75] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 115–116.

76] ABS, Sekretariát (ministra národní bezpečnosti) ministra vnitra, I. díl, (A 2-1 i.j. 732_f5277) – (Hlouch Josef, biskup – uvolnění z internace). Dle zjištění III. správy MV se biskup Hlouch nacházel 3. ledna 1955 v Brně.

77] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 267–268.

O důvodech Hlouchova propuštění mluví mimo jiné zpráva sepsaná referentem Ministerstva vnitra Vilémem Tábořem pro potřeby ministra vnitra Rudolfa Baráka.^{78]} Ve zprávě kromě jiného stojí: „V březnu 1952 byla na základě reakční činnosti Josefa Hloucha, bývalého biskupa^{79]} českobudějovické římskokatolické diecéze provedena jeho internace... Hlouch dle zjištění lékaře MV mjr. Straky trpí starou vleklou srdeční chorobou (v podstatě vysoký tlak). Choroba je toho druhu, že může kdykoliv dojít k srdeční mrtvici“. Dále se uvádělo, že se rodina i biskup samotný snažili o to, aby Hloucha mohl opět léčit MUDr. Pojer, jenž byl jeho lékařem v Českých Budějovicích a jenž dokázal Hlouchův tlak udržovat v přijatelných hodnotách. Dle zprávy ale „žádosti tohoto druhu byly zamítány, neboť Hlouch je pod pravidelným odborným lékařským dohledem a Dr. Pojer by na jeho stavu nemohl nic změnit. Hlouch těžce nese izolaci a tím si svůj stav zhoršuje“. Následně byly zřetelně objasněny příčiny, proč nakonec k biskupovu propuštění z Myštěvsí přeci jen došlo: „Za současného stavu, kdy je skutečně možné, že by při větším rozčilení Hloucha ranila mrtvice a dále za opětovného upozorňování příbuzných na tento stav, je zde nutné provést opatření, které by situaci vyřešilo, aniž by poškodilo politickou a bezpečnostní situaci. Je nesporné, že příbuzní Hloucha v případě jeho smrti, by se snažili tuto skutečnost, na které bychom neměli žádný podíl (sic!), zneužít v náš neprospěch, tím, že by rozšiřovali, že se Hlouchovi nedostalo patřičného ošetření, že na jeho stav upozorňovali apod. Mezi reakčními náboženskými živly by našli odezvu, což by zvláště v současném předvolebním období nebylo vhodné“. Následně byl naznačen již výše uvedený scénář, tedy že Hlouchovi budou po převozu do nemocnice nabídnuty dvě možnosti – vést diecézi ve státní linii, nebo odejít na penzi. V závěru zprávy Tábor cynicky poznamenal: „Když Hlouch přistoupí na některou z našich podmínek a po propuštění z internace zemře, nebudou moci nepřátelské živly a zahraniční Vatikánský rozhlas jeho smrt tak zneužít, jako kdyby zemřel v internaci“. ^{80]} V usnesení ÚV KSČ ze dne 8. listopadu 1954 pak můžeme číst, že „(ÚV KSČ) souhlasí s uvolněním z internace bývalého biskupa Josefa Hloucha“. A dále „Ukládá s. Havelkovi, předsedovi státního úřadu pro věci církevní, vyřešit otázku praktického využití (sic!) biskupa Josefa Hloucha, případně zařídít jeho penzionování“. Dle ručně psané poznámky na deskách zprávy byl Hlouch propuštěn 19. listopadu 1954.^{81]}

78] P. GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, s. 183.

79] Povšimněme si, že oficiální orgány zcela samozřejmě chápou Hloucha jako BÝVALÉHO biskupa.

80] P. GABRIELOVÁ, *Biskup Josef Hlouch ve vybraných dokumentech Státní bezpečnosti*, s. 189.

81] ABS, Sekretariát (ministra národní bezpečnosti) ministra vnitra, I. díl, (A 2-1 i.j. 732_ f5277) – (Hlouch Josef, biskup – uvolnění z internace).

Zlatá klec – Paběnice

V lednu 1955 byl biskup Hlouch umístěn na zámek v Šebetově. Pobýval zde s řádovými sestrami, byly mu umožňovány rodinné návštěvy, výlety, měl přístup k lékařské péči (včetně nezbytně nutných pravidelných vyšetření u kardiologa), čili celkově se jednalo o zlepšení jeho situace. Byl sice stále sledován StB a její příslušníci jej doprovázeli během cest mimo Šebetov, ale přesto měl Hlouch podstatně více osobní svobody než v Růžodolu nebo Myštěvsi. Toto zlepšení trvalo do jara 1958. Tehdy StB odhalila, že Hlouch píše dopisy kněžím ze své diecéze, domlouvá se s nimi na dalším postupu, udílí jim instrukce a snaží se diecézi na dálku řídit.^{82]} Bylo rozhodnuto o Hlouchově potrestání. Již 1. dubna 1958 se na zasedání ÚV KSČ probírala „Zpráva o nepřátelské činnosti některých představitelů církevní hierarchie, zejména pak biskupa Vojtašáka (sic!)“.^{83]} Ve zprávě krom jiného stojí, že spolu ministři Kahuda a Barák (viz dále) chtějí řešit otázku biskupů Vojtašáka, Hloucha a Buzalky.^{84]} Dále bylo uvedeno, že se ministr Kahuda chystá navrhnout, aby „u Vojtašáka bylo přikročeno k jeho návratu do výkonu trestu, u Buzalky a Hloucha pak k jejich internaci, aby tak byli izolováni od širokých mas věřících“. Zpráva dále konstatuje, že Vojtašáka je možno zatknout prakticky neprodleně. „Zůstává otázkou, zda by bylo výhodné současně provést navrhované opatření i u Buzalky a Hloucha, vzhledem k ohlasu, které nutně vyvolají jak ve vnitřní, tak i zahraniční církevně-politické oblasti veřejného života. Doporučujeme proto uvážit, zda a kdy tato doporučení provést“.^{85]} Situace se nicméně vykristalizovala následně během léta, neboť v usnesení politického byra ÚV KSČ z 16. září 1958 již stojí: „Ukládá se: s. R. Barákovi v dohodě se s. F. Kahudou zajistit internaci biskupa Hloucha“.^{86]} Biskup se tak 6. listopadu 1958 stěhoval do Paběnic.

82] V očích státních orgánů to samozřejmě byla zcela nepřipustná činnost u „bývalého“ biskupa. Rovněž to bylo v rozporu s představami ministerstva vnitra o tom, jak se bude Hlouch po propuštění chovat, viz zpráva Viléma Tábora výše.

83] Ján Vojtašák (1877–1965) byl slovenský kněz a spišský biskup. V meziválečném období se angažoval v hnutí slovenských nacionalistů, podporoval Andreje Hlinku a v čase Slovenského štátu byl politicky aktivní. Některé prameny zmiňují jeho údajný antisemitismus. Po válce se rychle dostal do sporu s komunisty a od roku 1950 byl vězněn a internován na různých místech. V roce 1960 pobýval v Paběnicích ve vyšetřovací vazbě. I přesto, že biskup Vojtašák je klíčovou postavou oné citované zprávy, neb je zmíněn již v titulu, je jeho příjmení psáno opakovaně chybně čili s jedním „š“.

84] Michal Buzalka (1885–1961) byl slovenský kněz a biskup. Již od roku 1950 byl na mnoha místech vězněn a krutě mučen. V roce 1958, kdy se uvažovalo o jeho opětovné internaci, měl již v důsledku předchozího zacházení velmi podlomené zdraví a pobýval v charitním domě. Zde také o tři roky později zemřel.

85] ABS, Sekretariát (ministra národní bezpečnosti) ministra vnitra, I. díl, (A 2-1 i.j. 1198_f6216) – (Církevní hierarchie – nepřátelská činnost).

86] ABS, Sekretariát (ministra národní bezpečnosti) ministra vnitra, I. díl, (A 2-1 i.j. 1255_f6332) – (Církevně politická situace v ČSR). Opětovná Hlouchova internace tak byla uložena

Obec Paběnice leží asi 60 kilometrů jihozápadně od Myštěvsí, v okrese Kutná Hora. Věznění biskupové zde pobývali v tzv. Viktorově vile. Ta nese své jméno po významném paběnickém rodákovi Eduardu Viktorovi,^{87]} který zde ve 30. letech 20. století vilu vystavěl. V roce 1948 mu ovšem byla znárodněna a dále využívána státem. V roce 1957 přešla do správy SNB Kutná Hora, která měla o rok později na starosti ostrahu převezřených biskupů.^{88]}

Viktorova vila je třípatrová budova obdélníkového půdorysu s vysokými okny, elegantním sloupovým okolo hlavního vchodu a střešní terasou. Před příjezdem biskupů byl celý areál dvojitě oplocen. Plot hlídaly dva druhy policejních psů. Okna, jež směřovala k příjezdové cestě, byla přetřena bílou barvou, aby nebylo vidět dovnitř ani ven.^{89]} Pobyt ve vile provázely biskupům dobře známé svízele – v zimě zima (byť v budově bylo ústřední topení), v létě naopak velké dusno (zejména pak v improvizované kapli, jež byla zřízena z koupelny v přízemí a jež neměla vlastní okno, takže v letních měsících v ní bylo nedýchatelno). Biskupové směli psát dopisy a čtyřikrát ročně měli právo na setkání s rodinou v budově Ministerstva vnitra v Praze. Biskupové také směli číst Rudé právo.^{90]}

Dne 19. prosince 1957 (tedy asi rok před Hlouchem a jen těsně před Beranem) byly do vily převezeny tři jeptišky-dominikánky, jež se měly o biskupy starat.^{91]} Byla to staronová sestra Konráda, jež biskupy znala už z Růžodolu, a dále sestry Alena a Bernarda.^{92]} Ty také platily místnímu správci^{93]} za stravu a ubytování, neboť na rozdíl od biskupů měly příjem.

Paběnická pamětnice Věra Zdeňková vzpomíná, jak se vila a její okolí během 50. let proměnily. Nejdříve přibyli muži v kožených kabátech se psy,

ministru vnitra Rudolfu Barákovi ve spolupráci s Františkem Kahudou, ministrem školství a kultury.

87] Dr. Ing. Eduard Viktora (1880–1952) byl známý český stavební inženýr a projektant. Postavil řadu pražských domů, zmodernizoval tamní kanalizaci a vydláždil nádvoří Pražského hradu. Jako paběnický rodák se zasadil o zvelebení rodné obce, kde si mezi lety 1932–1936 postavil vilu. Ta mu byla po únoru 1948 zabavena. Na přelomu 50. a 60. let zde byli věznění biskupové. Na konci 80. let přešla vila pod správu Ústřední nemocnice SNB, která zde pořádala rekreace. Dnes budovu spravuje Hospodářská správa Policejního prezidia.

88] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 128.

89] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 273–274.

90] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 128–129.

91] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 271.

92] Alena (Alena Chromčáková, 1912–2000) a Bernarda (Vincencie Klementová, 1916–1991) byly řeholnice České kongregace sester dominikánek. Obě po složení věčných slibů pracovaly v mateřské školce, mezi lety 1957–1964 byly umístěny do Paběnic. Sestra Bernarda byla vedena jako spolupracovnice StB, byť je nanejvýš pravděpodobné, že ke spolupráci byla donucena a žádné relevantní informace StB nepodávala.

93] Byl jím příslušník SNB Alois Vyšianski, jež na rozdíl od ostatních strážců ve vile bydlel s internovanými.

pak plot, pak tajemné kolony aut vezoucí řeholnice a pak pocit podivné nejistoty a strachu. Uvádí také, že se z poslechu Svobodné Evropy dozvěděli, že arcibiskup Beran je internován v jakémsi objektu u Kutné Hory. Vytušili, že by se mohlo jednat o Viktorovu vilu a místní tak začali nosit ke kapli květiny. Když poté Josef Beran již coby kardinál pobýval v Římě, poslal dopis místnímu paběnickému faráři, v němž za květiny děkoval.^{94]}

Jak již bylo uvedeno, biskupové směli z Paběnic psát. Zjevně se to netýkalo pouze dopisů rodině, neboť Josef Hlouch napsal 3. ledna 1960 dopis sestřám Věroslavě a Konrádě. V něm jim mimo jiné děkuje za vánoční dary. „*Ctihodné sestry, doufám, že jste obdržely mé vánoční přání...stromček, vánočka, dobroty, jesličky, betlém – vše došlo v pořádku a těší a zdobí mé přebývání...také já mám mezi zvířátky přátele. Na dvorek chodívali tři králíci. Chodí za mnou dokola tak dlouho, až jim něco dám. Jenže jednoho pes zakouzl. Škoda ho!*“ píše Hlouch.^{95]}

Na setkání se svým strýcem v době, kdy byl Beran vězněn v Paběnicích, vzpomíná jeho synovec Pavel Kavina: „*Mně bylo tehdy sedmáct, matka mě směla vzít s sebou. Viděl jsem, jak před budovu ministerstva, ze které na mě šel podivný strach, přijelo černé auto. To obklopili policisté. Pak namáhavě vystoupil strýček, chvil se, bylo mu už přes sedmdesát. Všichni jsme měli slzy na krajíčku. Auto mělo okna zakrytá záclonkami. Aby nemohl vidět, kudy a kam ho vezou. Aspoň mu nemuseli potupně zavazovat oči. Před místností, kde se schůzka odehrála, nás podrobili přísné osobní prohlídce. Uvnitř byli pak dva tajní, kteří sledovali každé slovo, gesto, pohled, který jsme si vyměnili. Bylo to skličující*“.^{96]}

Rovněž Beranova praneteř Danuše Brabcová-Kavinová po letech vzpomínala na setkání s arcibiskupem. Vzpomínka sahá do 19. března 1962: „*Byly mi teprve čtyři roky a na strýčka jsem byla dětsky zvědavá. Měla jsem s sebou svojí oblíbenou panenku, i tu strážní prohlíželi, jestli v ní není něco schovaného. Pak dovolili, abych strýčkovi zarecitovala básničku. Cítila jsem, jakou má radost. Hladil mě, usmíval se na mě. Babička přivezla dárek – domácí moučník. Strýček ochutnal, pochválil a vybidl babičku: „Mařenko, nabídní taky pánům“ a ukázal na dva příslušníky StB, kteří nás během hovoru hlídali*“.^{97]}

Ze vzpomínek sestry Aleny se dozvídáme další okolnosti pobytu v Paběnicích. Zajímavé je, že dle jejích vzpomínek viděla Viktorovu vilu poprvé zvenku až po šesti letech, když místo opouštěli. Během izolace totiž vždy nastupovali do vozu s přikrytou hlavou. Samy sestry zjistily pravdu o místě svého pobytu hned druhý den. Sestra Konráda uklízela jakési šuplíky a v jednom našla

94] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 131–133.

95] Tamtéž, s. 132.

96] B. SVOBODA – J. V. POLC, *Kardinál Josef Beran*, s. 217.

97] Tamtéž, s. 217–218.

starý jídelní lístek s nápisem „Závodní kuchyně politické školy v Paběnicích“. Sděbila to arcibiskupu Beranovi, ten obec vyhledal v *Ottově naučném slovníku* a vzhledem k tomu, že sestry věděly, že cestou sem minuly Kutnou Horu, bylo vše vyjasněno. Potvrzení pak přišlo ve chvíli, kdy internovaní zdálky zaslechli hlášení místního rozhlasu Paběnice.^{98]} Dle vzpomínek arcibiskupa Berana oznamoval rozhlas, jakým způsobem bude probíhat začátek školního roku.^{99]} Beran následně s úsměvem sdělil jistému referentovi z Ministerstva vnitra, že znají místo svého pobytu. Referent mu vyhuboval, že utajení je v jejich zájmu a že si nemají nač stěžovat, neboť vila je v dobrém stavu a je o ně slušně postaráno. „*Klec zůstane klecí, kdyby byla zlatá*“, odvětil mu Beran.^{100]}

Sestra Alena dále vzpomínala na první paběnické Vánoce. Dle jejího vyprávění jim správce a strážci velmi ochotně obstarali vánoční stromky v přilehlém lese. Méně pochopení už měli pro štedrovečerní půlnoční mši. Strážci se obávali, že zpěv z improvizované kaple (koupelny) bude slyšet ven z vily, neboť chodník byl od ní vzdálen asi 20 metrů. Pustili proto nahlas rádio, a ještě dráždili služebního psa Arga, aby hudba a štěkot přehlušily zpěv kněží a sester.

Víme také, že o jídlo a vaření se starala sestra Konráda. Ta vařila tak dobře, že se u ní rádi stravovali i dozorcí, což rovněž přispělo k určitému sblížení mezi vězni a vězniteli. Nejen láska, ale i porozumění zřejmě prochází žaludkem. Strážci také nosili internovaným noviny. Biskupové je vždy pročetli a červenou tužkou označili propagandistické články. Ze vzpomínek sestry Aleny víme, že biskupy obzvlášť rozčilovaly články, které vyzdvihovaly práci na polích o nedělích.

V roce 1960 přivezl referent Ministerstva vnitra do vily spišského biskupa Jána Vojtaššáka. Ten internovaným sdělil informace o tom, že situace venku se obrací k lepšímu. Věznění biskupové neměli ani tušení o společenském rozvolnění, o amnestii, o změně ve vztazích mezi Československem a Vatikánem. Vojtaššák v Paběnicích dlouho nepobyl, ale stačilo to k tomu, aby biskupové a sestry začali doufat v lepší příští. A k tomu mělo opravdu brzy dojít.

Jak již bylo uvedeno, oba biskupové byli po celou dobu své internace odposlouchávání. Díky tomu můžeme například číst přepis jejich rozhovoru z listopadu 1961, v němž mluví o poměrech v Československu, pokračující destalinizaci a kultu osobnosti. Beran k Hlouchovi prohlásil: „*Já jsem vám říkal, že jak přijede Novotný ze sjezdu,^{101]} tak budou u nás změny a už je to tady. SSSR náš vzor. Náš národ si pořád musí brát od někoho rozumy a potom to tak vypadá, jde to od deseti k pěti*“. Hlouch odpovídá: „*No uvidíme, co se z toho*

98] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 279.

99] Archiv Radia Vaticana: Kardinál Beran vzpomíná – archivní záznam rozhovoru, díl desátý [cit. 8. července 2021]. Dostupné na <https://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=9233>.

100] F. KOLOUCH, *Internace*, s. 133–137.

101] Beran měl na mysli účast prezidenta Antonína Novotného na XXII. sjezdu KSSS, jenž se konal od poloviny do konce října 1961 v Moskvě.

ještě vyklube. Na jedné straně chválí Gottwalda, že měl vysoké zásluhy a na druhé straně ho zase tepou. No, chyby se vždycky nějak najdou, když se chce. Největší chyby mu vytýkají, že důvěřoval Slánskému. No, těch kultů by se u nich našlo mnoho, když by to brali trochu spravedlivě, ale dělají to chytře, vyberou si mrtvého, to samé jako se Stalinem“.^{102]} Zpráva s přepisem rozhovoru obou kněží byla vypracována 29. listopadu 1961, a to ve dvou vyhotoveních – pro Lubomíra Štrougala^{103]} a pro prezidenta Novotného.

Po Paběnicích, aneb naděje, Pražské jaro, kardinálský klobouk, exil a smrt

Na počátku 60. let docházelo k dalšímu uvolňování. Ledy tály jak ve vnitropolitických otázkách v Československu, tak i na mezinárodním poli. Toho si povšimli i ti pozorovatelé, jež sledovali dění v Československu ze zahraničí. Důkazem toho je krom jiného i řada dopisů, jež byla ze zahraničí adresována československým úřadům a žádá příslušné orgány o propuštění biskupa Berana z internace. Některé z nich se dochovaly v archivech. Například jistý M. Moran z anglického Brentwoodu tak 6. prosince 1961 poslal dopis na československé ministerstvo vnitra. Stálo v něm (anglicky): „*Vážený pane, co nejupřímněji vás žádám, abyste před letošními Vánoce propustil arcibiskupa Berana. Vím, že mluvím za řadu anglických katolíků, kteří tohoto dobrého muže hluboce oceňují. Prosím vás, abyste udělal vše, co je ve vaší moci k jeho osvobození. Váš oddaný M. Moran*“.^{104]} Podobné znění měl i pohled od Noaha Crenshawa z anglického Birkenhead, jenž žádal ministra o Beranovo propuštění, aby se arcibiskup mohl na Vánoce vrátit do své pražské katedrály.^{104]}

V roce 1962 pozval papež Jan XXIII.^{105]} na koncil do Říma mimo jiné i internované československé biskupy. Ti sice povolení k odjezdu nedostali, ale diplomatické vztahy mezi republikou a Svatým stolicem byly navázány. Ve Vatikánu se navíc dozvěděli o internaci československých kněží, o Růžodolu, Roželově nebo Paběnicích.^{106]} A rozhodli se zatlačit na československé orgány,

102] ABS, Sekretariát ministra vnitra, II. díl, (A 2/2 i.j. 38) – (Informace rozvědky od září do prosince. Z rozhovoru arcibiskupa Berana s biskupem Hlouchem).

103] Lubomír Štrougal (nar. 1924) je československý a český bývalý komunistický politik, několikanásobný ministr a premiér. V letech 1961–1965 byl ministrem vnitra, proto také byl jedním z adresátů zprávy.

104] ABS, Kabinet státobezpečnostních materiálů, (323-21-1) – (4 dopisy z Anglie k propuštění arcibiskupa Berana).

105] Jan XXIII. (1881–1963), vlastním jménem Angelo Giuseppe Roncalli, byl v letech 1958–1963 papežem katolické církve. I přes svůj relativně krátký pontifikát patří k významným papežům. Svolal druhý vatikánský koncil a sepsal mírovou encykliku *Pacem in terris*. V roce 2014 byl prohlášen za svatého.

106] Informace do Vatikánu přinesl rakouský kardinál Franz König, který byl informován sestrou Mladou Nevrlou.

aby byli biskupové propuštěni. I domácí vláda měla zájem na zklidnění situace. Padesátá léta byla pryč, nedávno proběhla velká amnestie a špičky komunistické hierarchie si uvědomovaly, že biskupy nelze držet v internaci věčně.

V dubnu 1963, po dalším kole jednání mezi Československem a Vatikánem, byl biskup Hlouch z internace propuštěn jako první z biskupů.^{107]} Podmínkou bylo, že zůstane v ústraní a nevrátí se do své diecéze. Biskup si tak odjel léčit podlomené zdraví do Františkových Lázní, kde pobyl zhruba měsíc. Pak krátce pobýval u své sestry na Moravě a koncem léta 1963 byl odvezen do charitního domu v Koclířově. Hlouch chtěl sice umístit opět do Šebetova, kde již strávil několik šťastných let, to mu ale umožněno nebylo.

Na ministerstvu vnitra nicméně původně plánovali, že bude Hlouch umístěn do domova důchodců v Lesnově u Jihlavy. Připomínali totiž, že když byl biskup dříve v Šebetově, tak „zasahoval prostřednictvím řeholnic do řízení diecéze“. „*Jelikož by obdobná situace mohla vzniknout i nyní, doporučujeme jeho umístění ve zmíněném charitním domově, kde by byla záruka jeho všestranné kontroly*“, stojí ve zprávě náčelníka III. správy MV ze 13. března 1963.^{108]}

Arcibiskup Beran opustil Paběnice o půl roku později než Hlouch, v říjnu 1963. Složil slib věrnosti republice a byl odvezen do charitního domu v Mukařově, neboť ve své diecézi se, stejně jako Hlouch a další biskupové, zdržovat nemohl. Otázkou, „co s Beranem?“, se zabírali i ve Vatikánu. Dle poznatku čs. ministerstva vnitra z ledna 1964 se měl rakouský kardinál Franz König ve Vídni před italským velvyslancem^{109]} vyjádřit v tom smyslu, že návrat Berana na arcibiskupský stolec je nepřijatelný i pro Vatikán. Údajně je už příliš starý a díky dlouhé internaci je značně odtržený od poměrů v diecézi a celkově ve společnosti. Současně s tím ale König dodával, že Vatikán v tuto chvíli nevidí nikoho, kdo by mohl být Beranovým nástupcem. „*Budoucí pražský arcibiskup musí být osobnost, která by byla schopna vyvážit politickou sílu Plojgara*“, stojí ve zprávě.^{110]}

V následujícím roce a půl prošel Beran ještě asi dvěma charitními domy. Stále byl samozřejmě pod dohledem StB. Z operativních svazků si můžeme udělat představu, jaké myšlenky se Beranovi honily hlavou během jeho pobytu v charitním domě v Radvanově. Dle záznamů z 1. června 1964 byl prý Beran v optimistické náladě a věřil, že Vatikán opět zakročí v jeho prospěch. „*Je přesvědčen, že se brzy vrátí do své rezidence*“, píše se ve zprávě. Zajímavý

107] J. ŠEBEK, *Církevní a politické souvislosti života Josefa Hloucha*, s. 178.

108] ABS, Sekretariát ministra vnitra, II. díl, (A 2-2 i.j. 271_f2773) – (Arcibiskup Beran a iniciativní kroky Vatikánu k jeho vztahu k vládě ČSSR a k církvi). Zpráva se v samém úvodu věnuje i osudu biskupa Hloucha.

109] Oním velvyslancem byl zřejmě Andrea Ferrero, velvyslanec Itálie v ČSSR od září 1962 do října 1964.

110] ABS, Sekretariát ministra vnitra, II. díl, (A 2-2 i.j. 348_f3016) – (Jednání Vatikánu o pražském arcibiskupovi).

je názor Berana na volby v Československu, kdy měl prohlásit, že se jich účastnit nehodlá, neboť mu státem nejsou přiznávána všechna občanská práva.^{111]}

V únoru 1965 Berana v Radvanově zastihla zpráva, že jej papež Pavel VI.^{112]} jmenoval kardinálem. Zároveň jej opět pozval do Vatikánu na závěrečná jednání II. vatikánského koncilu. Beran do Vatikánu odjel, přijal kardinálský klobouk, vystoupil na koncilu. Domů už se ale vrátit nemohl. Ministr vnitra si nechal počátkem roku 1965 zpracovat přísně tajnou zprávu, jež obsahuje mimo jiné reakci některých církevních hodnostářů na Beranův odjezd do Říma. Zpráva tvrdí, že „*biskup Hlouch odjezd Berana do Vatikánu neočekával. Podle něj je Beranův odjezd úspěchem československé vlády. Neočekává, že by Beran zastával v Římě nějakou mimořádnou funkci. Hlouch je na Berana roztrpčen, že nebyl upřímný a tajil, že složil slib republice*“.^{113]}

Během svého pobytu v Římě se stal Beran velmi aktivním nejen v rámci katolické církve, ale i uvnitř československé emigrantské komunity.^{114]} I Beranovy zahraniční aktivity samozřejmě československé bezpečnostní orgány bedlivě sledovaly. Povšimly si tak například Beranova vystoupení v italském Trentu z 20. listopadu 1965, v němž řečník vzpomínal na utrpení v nacistických koncentračních táborech i komunistických internacích. Podle dobové zprávy tím Beran „*nepřestává s útoky proti československému státu*“. Zpráva se dále odvolávala na „*zdroje z československé kněžské emigrace v Římě*“, když tvrdila, že Beran „*ze svých „mučednických“ postojů již neustoupí, protože prý mu dělá dobře, když jej Italové oslavují*“. Beran se údajně také spolupodílel na přípravě „*ostré kampaně proti...Plojharovi, v níž se mělo poukazovat na jeho charakterové nedostatky (ženy, pití)*“.^{115]}

Mnoha lidem Beran také pomohl při jednání s italskými úřady, a to zejména během emigrační vlny, jež následovala po srpnu 1968.^{116]} Invaze vojsk Varšavské smlouvy také nadobro zmařila naděje, že by snad mohl mít Beran šanci na návrat do vlasti. V lednu 1969 ještě ve vatikánském rádiu promluvil o činu Jana Palacha, pro nějž nalezl slova pochopení, i když sebevražedný akt

111] ABS, Sekretariát ministra vnitra, II. díl, (A 2-2 i.j. 371_f3071) – (Poznatky k bývalému arcibiskupovi Beranovi). Stejně jako je Hlouch nazýván „bývalým biskupem“ (viz výše), je Beran v oficiálních dokumentech zcela samozřejmě chápán jako „bývalý arcibiskup“.

112] Pavel VI. (1897–1978), vlastním jménem Giovanni Battista Enrico Antonio Maria Montini, byl v letech 1963–1978 papežem katolické církve. Předsedal druhé části II. vatikánského koncilu. Šlo o papeže reformátora. Oproti všem zvyklostem sloužil pohřeb kardinála Berana.

113] ABS, Sekretariát ministra vnitra, II. díl, (A 2/2 i.j. 984) – (Přísně tajná svodka pro potřeby min. vnitra z 26. 2. 1965)

114] S. VODIČKOVÁ, *Uzavírám vás do svého srdce*, s. 325–326.

115] ABS, Sekretariát ministra vnitra, II. díl, (A 2/2 i.j. 1011) – (Svodky – informační zprávy čs. rozvědky a kontrarozvědky, leden–prosinec 1965. Kardinál Beran útočí proti československému státu.).

116] S. VODIČKOVÁ, *At' si Berana vezmou*, s. 98.

přímo schválit nemohl. V té době již byl ale velmi nemocen. Zemřel o čtyři měsíce později, 17. května 1969 na rakovinu plic. Bylo mu osmdesát let.

Mezitím se Josef Hlouch v Koclířově věnoval psaní a rehabilitacím. Dopsal svůj proslulý spis *Minutěnka*.^{117]} Jeho zdravotní stav se o něco zlepšil. Jak šedesátá léta plynula a společností postupovala atmosféra uvolnění, zdálo se najednou reálné, že by se snad biskup mohl vrátit do Českých Budějovic a ujmout se své diecéze. Již na počátku roku 1968 jej k tomu v dopisech vyzývali přátelé. Na samém konci května byl biskup k návratu vyzván zvacím dopisem krajského církevního tajemníka Drozdka^{118]} a 9. června 1968 se Hlouch opravdu vrátil. „*Moji drazí, přicházím a podávám vám všem ruce, náruč otvírám a říkám vám, říkám, že jsem cele váš a patřím vám*“, pronesl biskup při svém prvním kázání.^{119]} Ihned se vrhl do práce v diecézi, která během biskupovy nucené nepřítomnosti upadala. Za svého osobního sekretáře si vybral tehdy mladého kněze Miloslava Vlka.^{120]}

Optimistická atmosféra Pražského jara ale byla už o měsíc a půl později rozmetána sovětskými tanky. Přišla éra normalizace a společenské šrouby se opět utáhly. Režim znovu začal tláčit (nejen) na církev. Biskup Hlouch, vyčerpaný dlouholetou internací a trpící chronickými zdravotními problémy, se opět ocitl v ohni. V květnu 1969 mu ještě bylo povoleno účastnit se pohřbu kardinála Berana ve Vatikánu.^{121]} Po návratu do vlasti jej ale čekal teror, který si v ničem nezadal s obdobím biskupova věznění. Hlavním Hlouchovým trýznitelem byl již zmíněný krajský církevní tajemník Leo Drozdek.^{122]} Drozdek biskupa navštěvoval, provokoval jej k hádkám, urážel jej tykáním a záměrně se u něj snažil vyvolat srdeční slabost. Při těchto návštěvách také hodně kouřil.

117] *Minutěnka* je soubor krátkých filozoficko-náboženských úvah. Pro každý den v roce je určena jedna. Kniha vyšla poprvé v roce 1969. Mimo to je Hlouch autorem i mnoha jiných textů a knih. Za všechny jmenujme práci *Anna Marie Zeliková – Dobrovolná oběť lásky a smíru za duše*. Tu Hlouch sepsal během internace. Pojednává o dívce Anně Zelikové, jež se dle katolického výkladu obětovala za děti usmrcené během interrupcí.

118] M. WEIS, *Josef Hlouch*, s. 25.

119] Tamtéž, s. 27.

120] Miloslav Vlk (1932–2017) byl český katolický duchovní, pražský arcibiskup (1991–2010), kardinál (1994–2017) a krátce také budějovický biskup (1990–1991). Působil tak vlastně ve stejných funkcích jako Hlouch i Beran. V čele budějovické diecéze byl navíc přímým Hlouchovým nástupcem, neboť v letech 1972–1990 byla diecéze fakticky bez vedení. Vlk byl Hlouchovým sekretářem mezi lety 1968–1971. Jeho vynucený odchod byl součástí šikany Hloucha ze strany státu. Vzpomínky na budějovického biskupa uveřejnil Miloslav Vlk v roce 2012 na svém webu (<http://www.kardinal.cz/index.php?cmd=article & articleID=659>; [cit. 8. července 2021]).

121] Dalšími účastníky z řad biskupů byli biskup brněnský Karel Skoupý a biskup litoměřický Štěpán Trochta.

122] O osudech Lea Drozdka toho není příliš známo. Víme jen, že pocházel z Ostravy, byl velmi obhroublý a rád holdoval alkoholu. Zřejmě byl též politickým oportunistou, neboť v období Pražského jara nejdříve Hloucha vyzval k návratu do diecéze, aby jej následně v době normalizace šikanoval. Leo Drozdek zemřel několik let po Hlouchovi na infarkt.

A právě jedna taková návštěva se stala biskupovi osudnou. 10. června 1972 Drozdek opět na biskupa útočil. Hlouch po jeho odchodu sice ještě odsloužil mši, ale v noci zemřel. Bylo mu sedmdesát let.

Beran a Hlouch mučedníci?

Českobudějovického biskupa Josefa Hloucha a pražského arcibiskupa kardinála Josefa Berana pojí mnohé. Vztah k západním Čechům – u jednoho rodný, u druhého profesní. Chudý původ, časy odříkání v dětství a dospívání. Rozhodnutí zasvětit život kněžskému stavu. Talent, píle a jistě i jakýsi politický šestý smysl, s jehož pomocí stoupali po stupíncích církevní hierarchie až na její vrchol, kdy se jeden stal biskupem a druhý dokonce pověstným „princem církve“. Právě díky své výraznosti a nezdolnosti se stali terčem komunistického státu. Ten se je pokoušel izolovat, umlčet, ignorovat nebo zastrašit. To vše proto, aby se podvolili a rezignovali na své zásady. Komunistický režim ale neuspěl. Beran a Hlouch (a s nimi mnozí další členové a členky církve) zůstali pevní. Umlčela je až smrt. A lze konstatovat, že v případech obou to byla smrt takřka mučednická.

Tabulka s místy a daty pobytu biskupů Hloucha a Berana

	RUŽODOL	MYŠTĚVES	PABĚNICE
Josef HLOUCH	od 2. 9. 1952 do 17. 4. 1953	od 17. 4. 1953 do 1. 5. 1954	od 5. 11. 1958 do 30. 4. 1963
Josef BERAN	od 2. 4. 1951 do 17. 4. 1953	od 17. 4. 1953 do 20. 12. 1957	od 20. 12. 1957 do 3. 10. 1963

Josef Beran and Josef Hlouch – two leaders of West Bohemian Catholicism and their joint prisons

Summary

The Catholic bishops Hlouch and Beran are both connected with western Bohemia. Beran was born in Pilsen (1888) and spent a substantial part of his youth and adolescence there. Bishop Hlouch, in turn, had a significant part of the West Bohemian region in his church administration. Both were also connected by other circumstances - poor origin, intelligence, faith, decision for the priestly vocation. And both also, after the communist coup in Czechoslovakia (1948), opposed totalitarianism. That is why the totalitarian regime focused on them. This unequal struggle resulted in the internment of both bishops.

Their first joint internment was Růžodol. They experienced humiliation, hunger, cold and complete isolation from family, friends and the outside world. Subsequently, they were transferred to Myštěves. The situation was not better there either. The bishops were sick, their health began to deteriorate. Bishop Hlouch suffered from heart disease. Bishop Beran was seventy years old. After all, Bishop Hlouch received limited freedom for a short time (1954–1958). The Communists feared that he would die in internment, which would damage their reputation. From 1958, however, the two bishops were again imprisoned together. They remained in Paběnice until 1963.

Political conditions in Czechoslovakia began to loosen. Beran was allowed to go to the Vatican and receive a cardinal's hat from the pope. However, he was not allowed to return to Czechoslovakia. Hlouch could briefly (1968–1972) stand at the head of his diocese. Cardinal Beran died in Rome in 1969 at the age of eighty. His remains were not transferred to the Czech Republic until 2018. Bishop Hlouch died in 1972. He was mentally tortured by a rude representative of the communist regime. He was seventy years old.

Zámek Blažkov. Foto J. Kilián, 2021.